

Sestavljanke za dekriminalizacijo vstaj

Sodelovalna analiza represije na tretji mariborski vstaji

Na tretji mariborski vstaji, ki je 3. decembra 2012 odnesla skorumpiranega župana Kanglerja, je bilo prijetih sto devetnajst vstajnikov. Osemindvajseterico so kazensko ovadili in večino skoraj ves mesec zadrževali v preventivnem priporu. Septembra 2013 je sodišče v Mariboru sedem vstajnikov obsodilo na sedem mesecev zapora. Na podlagi obtožnice, da so bili del skupine, ki je »preprečevala uradni osebi uradno dejanje«. Sodba je slabo znamenje za drugo skupino na tretji vstaji pridržanih vstajnikov, proti katerim poteka predkazenski postopek zaradi »suma storitve kaznivega dejanja napada na uradno osebo«, za katero je zagroženih od šest mesecev do pet let zaporne kazni.

Policijska represija in sodni procesi proti aretiranim na tretji mariborski vstaji so odločilno vplivali na potek vstaj. Druga mariborska vstaja je pokazala izjemno ljudsko moč in odločenost nosilcev oblasti, da z brutalno represijo zatrejo ljudsko vrenje. Prizori surovega obračunavanja policistov z miroljubnimi vstajniki, ki sedijo na tleh, galopiranje policijske konjenice na panično množico, neselektivna uporaba solzivca so imeli učinek poenotenja proti klientelističnim in koruptivnim kapitalno političnim navezam. Tretja mariborska vstaja je sicer odnesla župana Kanglerja, zaradi množičnih aretacij, preventivnega pripora večine od osemindvajsetih, ki so bili kazensko ovadeni, širjenja moralne panike na podlagi domnevnega nasilja vstajnikov, pa je obenem pomenila začetek pacifikacije vstaj. Oblast je izvedla svoj zimzeleni maneuver: kolektivna kriminalizacija z individualizacijo krivde. Vso težo tega manevra je nosilo 28 kazensko ovadenih, žrtev arbitrarnih in neselektivnih aretacij ter odločitve oblastnikov na državni in lokalni ravni, da interes ohranitve oblasti zahteva kriminalizacijo vstaj. Strašno težo, ki jo morajo nositi tisti, ki jim represivna država pokaže vse svoje zobe, da bi prestrašila vse druge in vplivala na nadaljnja dejanja vseh. Ravno zato je solidarnost z osemindvajseterico ključna, če želimo znova prevzeti nadzor nad našimi dejanji in vstaje kot izraz splošnega družbenega ogorčenja iztrgati oblastnim scenaristom.

Ko je sodišče v Mariboru obsodilo sedmerico na zaporne kazni, smo oblikovali solidarnostno skupino Svoboda vstajnikom! in se odločili, da pripravimo sodelovalni dokument o kriminalizaciji

vstaj na tretji mariborski vstaji. Tako je nastal pričujoči dokument. Na samem začetku smo njegovo pripravo zastavili kot odprt in sodelovalni raziskovalni proces, ki analizo razume kot artikulatorski odnos, na splošno pa kot orodje organiziranja. Zato sodelovalni dokument ni in ne želi biti zgolj medij posredovanja informacij, interpretacije in kontekstualizacije dogodkov, okoliščin in praks na mariborskih vstajah in okoli njih. Zasnovan je namreč kot del prakse, ki skuša segati širše in globlje: v sestavljanje kosov razdrobljene sestavljanke življenj kriminalizirane osemindvajseterice in njihovih najbližjih, graditev solidarnostne mreže kot temelj skupnega boja za dostojanstvo in perspektivo vsakogar ter povrnitev odtujene moči. Taktika kriminalizacije osemindvajseterice s strani državnega aparata je bila namreč zasnovana nadvse domišljeno: prek povsem arbitrarnih in težko določljivih kriterijev aretacij vzpostaviti najširše aplikabilno identiteto kriminaliziranega vstajnika: vsi, ki na mariborskih vstajah nismo ubogali ukaza, da se razidemo, in vsi, ki imamo kadarkoli namen udeležati naše neodtujljive pravice do svobodnega združevanja, zbiranja in izražanja na vstajah, smo vnaprej označeni kot (potencialni) kriminalci.

Sodelovalni dokument torej po eni strani dokumentira in povzema okoliščine in dogodke, povezane s tretjo mariborsko vstajo in širše, hkrati pa tudi sam zase deluje kot dokument. Zato je tudi neizogibno, da je oblikovan/sestavljeno kot zasilno skrpana sestavljanke, kot v vsebinskem in formalnem pogledu odprta fragmentarna zbirka, ki poskuša predvsem odpirati pojme in vprašanja. Kot dokument in orodje graditve solidarnostne mreže, rekonstrukcije razsute moči, droben prispevek k procesu zgodovinenja vstajniškega gibanja od spodaj, ki ga bomo nadaljevali in nadgrajevali, sploh pa ga udeležali skupaj, je v tej fazi in obliki vzpostavljen kot povezovalno ogrodje razdrobljenih partikularnih zgodb kriminalizirane osemindvajseterice. Zato je bil sodelovalni dokument napisan predvsem skupaj in za kriminalizirane vstajnike in njihove najbližje, v katerih življenje je represija državnega aparata na tretji mariborski vstaji tako korenito posegla.

V kratkem času nam je uspelo narediti intervjuje z dvanajstimi kazensko ovadenimi in priprtimi, bodisi obsojenimi ali v predkazenskem postopku procesuiranimi ter s štirimi starši. V pričujočem dokumentu njihove izjave niso navedene poimensko. Prav tako smo se pogovarjali z nekaterimi odvetniki kazensko ovadenih, novinarko Večera in informantorjem s policije. Citati, ki se pojavljajo v tekstu, so citati kriminaliziranih vstajnikov. S tem naše delo še zdaleč ni končano. Naslednji korak je graditev solidarnostne mreže na podlagi tega dokumenta, katere namen je maksimalno podpreti kriminalizirane vstajnike v pravni in politični obrambi. Obenem nameravamo razširiti začeto sodelovalno analizo in na podlagi poglobljanja analize represije na vstajah rekonstruirati temeljne poteze današnje družbeno politične realnosti in nakazati potenciale za njeno spremembo.

Represija nad vstajniki kot poskus utrditve odnosa vladajoči–vladani: strategija travmatizacije

Kako razumeti, kaj se je zgodilo na tretji mariborski vstaji? Silovito ogorčenje ljudi in brutalna represija policije. Zagotovo je bil to prelom za družbo z močnimi konsenzualnimi tradicijami, od krščanskega korporativizma, samoupravnega socializma do neokorporativizma s socialnim dialogom v zadnjih dvajsetih letih. In obenem akuten izraz dezintegracije družbe, ki je rezultat procesov razlaščenja, lastninske konsolidacije in centralizacije družbene in politične moči.

Ko smo začeli pripravljati sodelovalni dokument o represiji nad vstajniki in o kriminalizaciji vstaj, smo postavili specifično izhodišče. To ni izhodišče artikularne politične sile, ki bi želela

vstopiti v dialog z oblastjo ali jo zavzeti. Tako bi padli v abstraktno rezoniranje o nasilju in nenasilju ter začeli vsiljevati svojo normo kompleksni vstajniški realnosti. Če bi želeli vstopiti v dialog z oblastjo ali jo prevzeti po legalni poti – na volitvah torej –, bi obsojali nasilje. Če bi želeli prevzeti oblast na star revolucionaren način, bi iz nasilja naredili normo. Naš namen je prej razumeti, kako dogajanje na mariborskih vstajah in okrog njih sooblikuje naš vsakdan in da so bile vstaje akuten izraz zlorab, razlaščenja, dezintegracije in boja za dostojanstvo v vsakdanjem življenju. Da bi razumeli, kako se oblikuje naša družbena realnost v odnosu vladajoči-vladani, smo se zato odločili, da damo besedo tistim, ki imajo utelešeno izkušnjo represije in kriminalizacije vstaj – posameznikom, ki so bili kazensko ovadeni in skoraj mesec dni priprti po tretji mariborski vstaji, nato obsojeni na sedem mesecev zopora na prvostopenjskem sodišču ali so še vedno v predkazenskem postopku.

Tretjega decembra se je za osemindvajset udeležencev tretje mariborske vstaje in njihove družine začel mukotrpen proces spopadanja z novo realnostjo, ki je realnost travme, stigme, strahu in krčevitega iskanja resnice in smisla. Če se je življenje v enem dnevu postavilo na glavo, je temu prevratnemu dogodku nujno treba dati smisel.

Ko se pogovarjamo o tem, kako so pripor, zaslišanja in sojenja vplivali na njihovo življenje, so priprti vstajniki zelo konkretni. Prvi ni končal srednje šole, saj je imel v času pripora izpite, zato zdaj opravlja izpite ob delu, kar je precejšen strošek: *»Decembra smo zaključevali teoretični del pouka, potem je šel razred na prakso. Ocen mi niso mogli zaključiti, pozneje pa nisem imel možnosti, da bi to nadomestil. Zaposil sem, da to opravi letos z izpiti za odrasle. Zdaj hodim po službi še v šolo. Te izpite plačujem, 120 evrov je bila štartnina in 45 evrov stane izpit.«*

Drugi je po priporu zaželel občutiti svobodo, zato je šolo začasno postavil na stranski tir:

V šoli nisem naredil letnika, ker sem se že v priporu odločil, da si na prostosti vzamem nekaj časa zase. Da nadomestim mesec v nesvobodi. Zato skorajda nisem več hodil v šolo. Pravzaprav sem se samo sprehajal. Od jutra do popoldneva sem bil v parku, včasih je prišel še kakšen prijatelj. Veliko sem bil zunaj, užival sem v takšnih preprostih trenutkih. Vse skupaj sem in še dojemam drugače kot pred tem.

Spet drugi govorijo o izgubljenih priložnostih za službo: *»Zaradi pripora nisem dobil dveh služb. Delam v tujini, kjer moraš ostati vsaj kakšne tri mesece. In ker je tožilec vedno spreminjal obtožne predloge, nisem nikoli vedel, ali lahko grem ali ne, ali me bodo iskali, ali me bodo kje v Afriki zaprli. Imel sem namreč polleten posel v Afriki. Ampak ni šlo. Tako je šlo par jurčkov.«* Mnogi opozarjajo na problem kazenske kartoteke, ki onemogoča delo v zaželenem poklicu: *»Problem je predvsem, da je danes zelo težko dobiti službo, če imaš kartoteko, je pa to še težje. To je glavni problem. Rad bi postal poklicni gasilec, ampak zdaj to nikakor ne bo šlo.«*

Ob tem je treba omeniti, da je bila sodba proti sedmerici izrazito zlonamerna, saj je sodnica dosodila zaporne kazni, daljše od šestih mesecev, kar pomeni za zaposlenega izgubo zaposlitve.

Poleg socialnih posledic zopora in kriminalizacije intervjuvanci govorijo tudi o psihičnih posledicah. Eden od njih tako navaja, da lahko šele deset mesecev po priporu normalno spi: *»Nisem spal, poiskal sem strokovno pomoč. Jemal sem tablete, da bi lahko spal, a mi niso pomagale. Spal sem po dve uri, potem pa ni šlo. Zbujal sem se ves prepoten. Vzeli so mi vsaj eno leto življenja.«* Drugi, da je od pripora naprej veliko bolj živčen ob morebitnih stresnih situacijah v službi: *»Ko je gneča, pa ko ne gre, kot je treba, sem bolj živčen, kot sem bil. Živčen sem bolj in ves napet. Saj zdaj je že malo bolje, kot je bilo.«*

Številni med njimi govorijo o mešanih občutkih ob izpustitvi iz pripora: *»Ko so me izpustili, je bilo, kakor da bi na novo zaživel. Ampak potem ne veš več, ali naj boš cele dneve v stanovanju, da ne boš morda nehote šel kam in kaj preveč videl in te bodo dali v zapor.«* Ti mešani občutki so v veliki meri povezani z nenehnim strahom, da bi morebiti vnovič prišlo do arbitrnega odvzema prostosti: *»Ves čas imaš občutek: 'zdaj me bodo prijeli'. Po pravici povedano, sem nekaj mesecev še vedno mislil na to, da bodo prišli na dom, ko bodo protesti, da me lahko vsak dan zaprejo. Imaš tisti slab občutek, da bodo prišli pote, in res sem potreboval nekaj časa, preden sem si upal neobremenjeno ven. Da se nisem takoj skrnil, ko sem videl policijski avto.«*

Pravijo, da se izogibajo središču mesta, kjer so bili aretirani, in tudi zaporu, kjer so bili priprti:

Sploh ne grem tja. Niti enkrat še nisem bil tam, odkar sem prišel ven. Sploh ko vidim tiste stopnice. Ni pogoja, sploh nočem mimo, ker se kar na lepem vse prikaže, kar se je tam zgodilo. Tistega dela se res izogibam. Na lepem pride vse tisto ... Ko samo vidiš tisti prostor. Vidiš tako miren prostor, a veš, kaj se je dogajalo. Čudno je, veš, ko vidiš tisto, kar je bilo. Gorelo je tam, tu so bili ... solzivec, vse. Potem pa nenadoma vse tako prazno, kot da ničesar ne bi bilo. Ampak vse to imam v glavi, raje se izogibam temu. Sploh zaporu ... Kar zmrza me, ko vidim tisto stavbo. Iz krožišča se zelo dobro vidi, kje je bila soba. Prav natančno vem, kje je. Vsakič, ko pogledam tja, je grozno.

Zaradi strahu, da bodo ponovno priprti, ko bodo novi protesti, številni govorijo o izogibanju protestom: *»Preveč se bojim, da bi eskaliralo, da bi me spet prijeli in rekli, da se nisem nič naučil. Da bi poslušal: 'Vidiš, da si spet bil med temi, zakaj smo spet tebe prijeli.' Tega se bojim. Vem, da ni nič narobe, da sem šel na proteste. To vem. Ampak..., da bi me spet ... tako blizu si spet temu. Zadnjič se je zgodilo tako hitro, samo zgrabili so me. Zdi se mi, da sem lahko spet v trenutku tam, kjer sem bil takrat.«*

Mama enega izmed priprtih pravi, da je po vrnitvi želel imeti odprta vrata na stranišču: *»Ko je šel na WC, je pustil vrata odprta, vrata so bila vedno odprta, ko je bil na WC-ju. Tako preganjavico je imel. Ni prenašal zaprtih vrat, sploh ni šel iz hiše. Tako je pripor psihološko vplival nanj, da se mi je paralo srce. Takšni občutki so neopisljivi.«*

Mama drugega je strnila občutke ponižanja, stigmatizacije in travme v izjavi, da je bil Maribor na dan tretje mariborske vstaje posiljen: *»Kar se je dogajalo na protestih, je bilo posilstvo Maribora. In kot Mariborčanka lahko rečem da se počutim kot posiljena Mariborčanka, samo zaradi Gorenaka (takratni notranji minister, op. pis.) in policije.«*

Država in njen aparat je v primeru priprtih pokazala svojo nesorazmerno premoč. Nihče se ni oziral na prošnje, moledovanje in jok za stekleno steno v prostoru za obiske. Popolna asimetrija moči, ki jo je z razčlovečenjem priprtih in njihovih bližnjih izvajala država, je vodila v viktimizacijo. Kriminalizacija vstaj skozi viktimizacijo je posebej zvita in se ji je težko zoperstaviti. Metoda je namreč kolektivna kriminalizacija z individualizacijo krivde. Tisti, ki niso neposredno kriminalizirani z aretacijo in obtožnico, se zato bolj ali manj distancirajo od priprtih posameznikov, saj nočejo biti povezani s (potencialno) krivimi. Neposredno kriminalizirani pa se v dokazovanju lastne nedolžnosti distancirajo od preostalih prav tako neposredno kriminaliziranih, saj vedno obstaja dvom o njihovi nedolžnosti. In ravno to razločevanje na krive in nedolžne državi tudi omogoča, da problematizira dejanja državljanov, hkrati pa odvrne pozornost od lastnih dejanj, katerih namen je ravno kriminalizacija ogorčenja in socialnega nemira. Zato gre pri graditvi solidarnosti s priprtimi za razindividualiziranje. Stiska kriminaliziranih in travmatiziranih posameznikov mora postati kolektivna in družbena skrb, saj le to omogoča, da

se ogorčenje in socialni nemir svobodno izrazita ter poganjata procese nujnih družbenih in političnih sprememb.

Vloga pripora in sodnih procesov v razsutju moči ljudi ter kriminalizaciji ogorčenja in socialnega nemira

Dogajanje na drugi in tretji mariborski vstaji so v delu javnosti brali izhajajoč iz strahu, da skušajo Janša, njegova vlada in njegova neformalna mreža uvesti izredne razmere. Takšno branje takratnih dogodkov je ustrezalo določenim centrom ekonomske, družbene in politične moči, ki so imeli velik interes odstaviti Janšo, ne pa tudi za sistemske spremembe.

Policijsko nasilje zato ni bilo problematično in problematizirano. Kot problematičen je bil percipiran predvsem obstoj t. i. provokatorjev, ki bi naj skušali uveljaviti nasilen potek vstaj, kar bi lahko dalo Janševi oblasti tudi razlog za uvedbo izrednih razmer. Te naj bi se uvedle takoj po tem, ko bi provokatorjem uspelo zaplesti vstajnike v spiralo nasilja. Tovrstna analiza je zato številne vodila k sklepu, da so tudi pripri na tretji mariborski vstaji takšni provokatorji ter da nas je policija z njihovo aretacijo tako rekoč obranila potencialnih izrednih razmer. Vendar je tovrstno branje dogajanj na mariborskih vstajah poenostavljajoče, sploh pa privlečeno za lase. Eden od sogovornikov na vprašanje, zakaj meni, da je v Mariboru toliko ljudi izražalo nezadovoljstvo na domnevno nasilen način, odgovarja:

Maribor je zelo specifično mesto z zelo specifično zgodovino, kot tudi gospodarskim stanjem in stanjem duha; zelo velika brezposelnost, koruptivna dejanja nekdanjega župana ... Vse to je dobesedno norčevanje iz ljudi. Zato je bilo veliko ljudi jeznih, posredovanje policije na prvih dveh vstajah pa je to še dodatno podžgalo, privabilo dodatne 'troublemakerje'. Treba je razumeti socialno situacijo v Mariboru, da bi razumeli, kaj se je zgodilo. Zato so z mojega stališča dogodki na mariborski vstaji in to, kar se je dogajalo v Ljubljani, nekaj povsem drugega. Tukaj je bilo vse veliko bolj spontano.

Nasilja na vstajah torej niso zanetili provokatorji, ampak je bilo izraz širših in dolgoletnih razmer v mestu ter regiji, ki si nista nikoli zares opomogla od šoka tranzicije in privatizacije, v okviru katerih je družbene vezi in družbeno integracijo, ki naj bi vzpostavili možnosti za perspektivo in razvoj vsakega posameznika in posameznice, nadomestila in še nadomešča kriminalizacija prostorsko in generacijsko določenih populacij. Številni sogovorniki omenjajo kriminalizacijo viol: *»Nekaj je na tem, da če si viola, si avtomatično slabo zapisan pri policiji na podlagi stvari, ki so se in se še dogajajo. Konflikt med violami in policijo obstaja od nekdaj.«* Tudi na sojenju proti vstajnikom se je izkazalo, da je članstvo v navijaški skupini viole oteževalna okoliščina, kar nedvomno kaže na njihovo kolektivno kriminalizacijo. Drugi omenjajo kriminalizirane predele mesta: *»Na Taboru je veliko konfliktov z Romi, ogromno je kraj in malo morje drog. Ampak to na splošno velja za ves Maribor. S policijo imajo ljudje po mojem mnenju največ opravka zaradi drog. Zaradi trave in podobnega se na primer lovijo. V Mariboru so definitivno določena območja, kjer je več policije, ker je več različnih dilerjev in skupin.«* Eden izmed sogovornikov je povedal, da naj bi se pred protestom tretjega decembra na območju Židovskega trga zbirale skupine iz nekaterih kriminaliziranih predelov mesta ter pripravljale doma narejena pirotehnična sredstva za bolj neposredno konfrontacijo s policijo. Naslednji sogovornik je poudaril kriminalizacijo mladih, ki dobivajo nerazumljivo visoke kazni za (domnevne) prekrške in kazniva dejanja:

Ko sem bil v zaporu, sem videl, da je največ priprtih starih od dvajset do petindvajset let. Eden od njih mi je rekel – sicer ne morem trditi, da je to res –, da je nekega večera sedel v parku in da se je recimo deset metrov vstran zgodil rop. Ker ga ni preprečil, je bil obsojen na tri leta zapora. V zaporu je bil v istem času kot mi, ki smo bili pripti na vstajah. Nisem mogel verjeti: on bi moral takrat preprečiti rop?! Ali na primer, če ob pretepu nekoga udariš: moj prijatelj je sedel leto in pol zaradi pretepa oziroma lahkih telesnih poškodb, pa sploh ni bil on kriv. Nekdo ga je pač napadel, in se je branil. Ker je bil napadalec bolj poškodovan, je bil prijatelj avtomatično obsojen.

V pogovorih z Mariborčankami in Mariborčani je mogoče razbrati tudi, da zelo razširjen občutek nepravilnosti gojijo koruptivne prakse v policiji. Tako krožijo zgodbe o žepnih koledarčkih v prometnem dovoljenju, na katere policisti lastnoročno zapišejo 'nečakinji, prijatelju, bratrancu itn. ...', imetniki pa se tako izognejo kontroli v cestnem prometu, o nekaznovanju sorodnikov in znancev lokalnih mogotcev in deljenju plačilnih nalogov za motenje javnega reda in miru brez pravega povoda tistim, ki nimajo zvez in poznanstev. O tem so se razgovorili tudi naši sogovorniki: »Pred nekaj dnevi sem stal sem pri igrišču, ko je mimo pripeljal policist. Čudno me je gledal, kot da bi ne vem kaj naredil, pa sem mu pokimal z glavo, in je obrnil avto ter prišel za menoj. Nisem čakal, ker vem, da bi me kaznoval brez razloga, zato sem skočil čez ograjo na igrišče. On pa se je drl za mano, da kaj si mislim, »pokavec!«, »konj zahojeni!«, in take.«

O domnevni koruptivnosti policije zagotovo govori tudi podatek, da so bili o policijski preiskavi proti Kanglerju obveščeni le trije na celotni mariborski policijski upravi. Ogorčenje ljudi na vstajah in nasilna reakcija policije sta torej bili akuten izraz vsakdanje nepravilnosti in pred vstajami razširjenega nasilja policije in ne morebiten rezultat uvoženih provokatorjev.

Napačna analiza, ki so jo narekovali interesi kapitalistične levice in ki je imela tudi zelo velik vpliv na del vstajniškega gibanja, je vodila k hudi napaki in k spregledanju dejstva, da izredne razmere niso potencialna grožnja, ampak da so bile izredne razmere tudi dejansko uvedene. Vendar ne z razpustitvijo parlamenta in uvedbo avtoritarnega vojaškega režima – kar v EU tako ali tako ni mogoče –, ampak s suspenzom temeljnih pravic v času samih vstaj in suspenzom pravic osemindvajseterice, ki je bila, kot bomo prikazali v nadaljevanju, aretirana in priprta povsem arbitrarno, nato pa bila obravnavana na montiranih sodnih procesih. Podobna uvedba izrednih razmer v režimih predstavniške demokracije se je na primer zgodila tudi leta 2001 v času protestov proti vrhu G8 v Genovi.

Na podlagi pogovorov v času nastajanja pričujočega sodelovalnega dokumenta se lahko strinjamo z oceno enega od odvetnikov, ki pravi, da se je oblast takrat očitno ustrašila, zato je z arbitrarnimi pripori, ki so bili – kar dodajamo sami – tako rekoč ugrabitve, dala zelo jasen zastraševalni signal. Še več, namen sodnih procesov, ki so sledili priporom, ni toliko dejanska obsodba posameznikov, ampak zavlačevanje, izčrpavanje in držanje v negotovosti. Tistih, ki so bili kazensko ovadeni in jim sodijo ali so v predkazenskih postopkih. In tudi vseh drugih, ki mislijo, da je mogoče stvari v Sloveniji spremeniti na ulicah – s protesti in vstajami. Arbitrarni pripori in poznejši montirani procesi (proces v mejah zakonitosti, a krivični in pristranski) so bili brutalni in mukotrpni tudi zato, ker so se z njimi lotili vstaj, na katerih so ljudje našli svojo moč, ter razklenili odnos s koruptivnim političnim razredom in ravno tako koruptivnimi političnimi institucijami. Ravnanje policije, tožilstva in sodstva je zato imelo namen ponovne sklenitve in učvrstitve odnosa vladajoči–vladani ter odnosa ljudi s skorumpiranimi institucijami in političnim razredom. O načinu te operacije pričajo predvsem spomini na aretacije in pripor. Vprašani tako poudarjajo skrajno nasilno ravnanje policistov med aretacijo: »*Tiho bodi, če ne boš tiho, jih boš dobil.* Ker sem na levi strani videl, kako

enega pretepajo, sem bil raje tiho, da jih ne bi še sam dobil. Mislim, da so ga celo brcali. Verjetno zato, ker ni bil tiho, pa se je morda malo upiral. Najbrž je hotel tudi povedati, da je na poti domov. Ne poznam njegove zgodbe. Vem samo zase, da sem bil od takrat raje kar tiho.»

Mati enega od priprtih, ki se je ravno tako udeležila protesta, je poudarila ogorčenje nad ravnanjem policistov ob aretaciji nekega protestnika in kakšno reakcijo je to sprožilo v njej in še v nekaterih očividcih:

Ko sem videla fanta, ki je vkljen na tleh ležal in se drl, da ni kriv, bi to še pustila, ko pa sem potem videla, da je eden od 30 policistov, ki so stali tam, priletel do njega, in začel po njem mahati s pendrekom, po nogah, po hrbtu, smo se jaz in še dva zagnali proti njim, policisti pa so se takoj postavili v zaščitno vrsto, potem pa so vrgli še en solzivec ... Hočem povedati: javno priznam, da če ne bi takrat vrgli solzivca, bi tudi sama postala nasilna. Preprosto zato, ker sem hotela fanta obvarovati pred surovostjo. Ne vem, kaj je naredil pred tem, ampak ko ga je ta policist napadel, je bil že več kot minuto na tleh, bil je onemogočen, roke je imel na hrbtu in policist se je nad njim preprosto izživil.

Nasilno ravnanje policistov ob aretaciji so spremljale številne zmerljivke, »*kaj je štajerske pičke* – *ta je bila ena izmed takšnih, ki se ti najbolj usedejo v spomin, ter 'prasice štajerske, sploh ne veste, zakaj protestirate, vse zobe bi vam morali polomiti'.*« Na splošno sogovorniki poudarjajo poniževalni odnos s strani policistov:

Začeli so nas obravnavati, kot da smo vsi granitarji, obmetovalci. Tako je potem izpadlo, zato sem pri četrtem policistu samo še utihnil, ker sem prej ves čas ponavljal, da smo samo snemali. Potem ko prideš do četrtega policista in ko se vsi malo porogljivo obnašajo v smislu 'aha, ti si tisti, ki meče, aha, fajn, zdaj smo vas pa pobrali, aha, če pa nisi kock metal, si pa palice, če nisi palic, pa si 100-odstotno steklenice'. Ko rečeš, da nisi nič od tega delal in da si snemal, pa rečejo, da si mu kamero v glavo vrgel. Rekel mi je, nekaj si pač vrgel. Torej takšen je bil njihov odnos, tudi policistov na policijski postaji, ki sploh niso bili zunaj. Nervoza se je razlezla po vsej policijski postaji.

Nasilno ravnanje policistov v času aretacije je povzročilo številne poškodbe priprtih, ki so bile praviloma redko pravočasno primerno oskrbljene. Eden izmed sogovornikov je povedal, da so policisti tudi po sami aretaciji še naprej uporabljali nepotrebno silo:

Naju s Tadejem so dobili na istem kraju. Spomnim se, da ga ob aretaciji še niso poškodovali, za občino pa mu je že kri tekla iz nosa in ne vem, od kod še vse, ker je policist na vsakem, ki ga je prijel, uporabil silo. Takšna sila ni bila potrebna. Na primer, jaz sem bil že na tleh, zakaj me je še moral, zakaj ... Nisem se upiral, nič nisem delal. Tudi nekega starejšega prijatelja je policist tako udaril s pendrekom, da je imel na glavi veliko podplutbo, zato so ga morali odpeljati v bolnišnico, ampak šele po dveh urah, in še to so se zelo obotavljali.

Drugi je ob aretaciji pretrpel pretres možganov in celo padel v nezavest: »*Aretiran. Razbit do amena, v nezavesti na policijo prinesen. Ko sem prišel k sebi, sem imel pretres možganov, za katerega vem od prej, kako je to, in ni bilo šanse, da bi dobil zdravnika. Grdo so ravnali z nami, kapiraš.*« Številni priprti poročajo o neoskrbljenih poškodbah, ki jih je 119 pridržanih dobilo na protestih: »*V garaži na policiji so bili ljudje s takimi buškami (ponazori veliko bulo na glavi). Ne pretiravam, katerikoli reševalec bi ga poslal na pregled v bolnišnico.*« Spet drug sogovornik opisuje onemogočanje zadovoljevanja najosnovnejših človeških potreb med prijetjem, mnogi

pa tudi o neupoštevanju prošenj, da jim razrahljajo lisice, s katerimi so bili vključeni več ur: *»Policija je nekaterim dovolila na WC, drugim pa ne. Meni so še bolj zategnili lisice, ker sem jih prosil, naj mi jih zrahljajo, saj sem imel čisto črne roke. Pa mi je dal policist prst med dlan in lisico ter rekel, da je še za en prst prostora. Takrat se je oglasila še policistka in rekla, da naj mi že tako pretesno zapete lisice še za en zobek zategne.«*

Pridržani in nato priprti poročajo tudi o zavlačevanju s primerno in nujno zdravniško oskrbo posameznikov z zdravstvenimi težavami. Eden izmed pridržanih je doživel astmatičen napad med aretacijo, za katerega se – kot je potrdil ravno tako pridržani očevidec – policisti sprva niso zmenili: *»Tadej je za mano vpil, da potrebuje pomoč, ker je dobil astmatični napad. Vsi so ga samo gledali, ker so mislili, da se norčuje. Šele po petih, desetih minutah so poklicali rešilca, ga posadili na tla in mu rekli, da naj se umiri.«* Drugi priprti je izpričal podobno situacijo v času pripora: *»Epileptični napad sem imel že po prvih dneh v zaporu. Ko sem imel drugega in sem si presekal glavo, sem močno krvavel. Pazniki so me najprej kar pustili, cimer je tolkel po vratih in jih klical. Ko so prišli, so rekli, da bo že v redu, da mi nič ni. Jaz pa sem bil že ves moder v obraz, ker ob napadu ne diham, glavo sem imel presekan, vse je bilo krvavo. Če se cimer ne bi začel dreti na paznike, bi me najbrž še res pustili. Potem so me vendarle odpeljali v bolnišnico.«*

Žal pri pripravi tega dokumenta ni bilo časa, da bi natančneje analizirali vlogo še ene veje oblasti – medijev, ki so ravno tako odigrali pomembno vlogo pri zatiranju vstaj. Predvsem starši priprtih, ki so medijsko poročanje v času pripora vstajnikov tudi natančneje spremljali, so v pogovorih pogosto poudarjali njihov prispevek h kriminalizaciji priprtih vstajnikov. Mati enega izmed priprtih je tako opozorila na argumentacijo označbe priprtih s 'huligani in bivšimi zaporniki' iz ust nekega novinarja:

'Huligani in bivši zaporniki' sem slišala od nekega gospoda, ki dela na Večeru – nisem namreč vedela, kdo je priprt. Ko sem prvič na obisku videla te objokane in prestrašene fante in ko sem tega gospoda potem srečala, sem mu rekla: 'Najprej se prepričajte, kdo tam notri sedi, nato pa pišite po časopisu huligani in bivši zaporniki'. Čudno me je gledal in rekel: 'Če gre 50 vernikov na romanje, pa 10 med njimi ni vernikov, mi pač napišemo, da so verniki.' Rekla sem mu, naj se vseeno prepriča, kdo je priprt. Potem ni več pisal huligani, ampak protestniki.

Matere priprtih se ravno tako spominjajo, da so skušale zgodbo svojih priprtih sinov predstaviti v oddaji Tednik. Namesto njih se je v oddaji pojavil prispevek o ranjenem policistu. Ob tem naj podamo še odvetniško ugotovitev, da se noben policist ni niti približal lahki telesni poškodbi. Na splošno so razen redkih izjem mediji in novinarji neradi poročali o priprtih in o suspenzu pravic na vstaji. V večji meri so se namreč usmerjali predvsem na to, kako ljudi spraviti z ulic s pozivanjem k ustanavljanju vstajniških strank ipd.

Boj žrtev proti viktimizaciji: poskusi rekonstrukcije moči

Žrtve državne represije se vendarle lahko uprejo represiji države, katere ključni namen je reprodukcija njihove nemoči, posredno pa zlom na vstajah vznikne moči za skupen boj za dostojanstvo in perspektivo vsakogar. Rekonstrukcija moči kriminaliziranih in travmatiziranih vstajnikov je potekala in še poteka prek poskusov sestavljanja kosov razbite sestavljanke njihovega življenja in družbe, v kateri živijo. Ni naključje, da je v izjavah intervjuvancev zelo poudarjen moment solidarnosti. Žal so jo večinoma pogrešali, vendar so občasno tudi začutili njeno moč. Tako govorijo

¹ Pismo ene od mater priprtih in odgovor Vinka Gorenaka sta objavljena na Facebooku '28. pripornik'. Dostopno na: <https://www.facebook.com/pages/28-pripornik/150779571739697?ref=ts&fref=ts>.

o končanih prijateljstvih: »Samo dva prijatelja sta mi v času, ko sem bil zaprt, pomagala – ko so potekali razni protesti, da bi nas spustili. Drugi so vedeli, kaj se dogaja, nobeden pa ni nič naredil, niso pomagali. Glede tega sem bil razočaran. To sem marsikomu tudi povedal. Ampak ljudi bolj zanima zgodba iz zaporov kot pa to, kako je bilo sploh lahko dopuščeno, da se je to zgodilo.«

Številni prav tako poudarjajo razočaranje nad organizatorji vstaj, ki so jih pozabili. Oče enega izmed priprtih je zelo eksplicitno izrazil razočaranje nad njihovo nepomočjo priprtim soborcem: »Ko bi glavni organizatorji morali pomagati, so se poskrili.« Sami priprti pa opisujejo tudi čudovite občutke, ko so pred mariborskim zaporom potekali shodi za njihovo izpustitev: »Ko sem v priporu slišal protestnike zunaj, da se derejo 'spustite jih ven!', je bil to zelo dober občutek v tistem trenutku. Ker čutiš in slišiš, da imaš tako velikansko podporo. To je bil najlepši občutek v življenju. Ko vidiš, koliko ljudi je prišlo, da jim ni vseeno. Ko si v priporu, ti dejansko to zelo pomaga, ko vidiš, da imaš zunaj podporo.«

Da bi dojeli dejstvo in sam način, kako se danes odnos med vladajočimi in vladanimi vzpostavlja s katastrofami, travmami, viktimizacijami, razsutjem koščkov sestavljanke naših življenj, nam ni treba poznati del, ki govorijo o kapitalizmu, ki zahteva vedno nove katastrofe. Prav tako nam ni treba poznati teorij konstituirajočega vladovanja, da bi razumeli nenehno zoperstavljanje vladanih. V primeru priprtih: z iskanjem resnice in smisla dogajanj na vstajah. Zgodbe upiranja razčlovečenju so izjemne. Prijatelji, ki so takoj po prijetju začeli iskati dokaze, da je bil obtoženi v času prijetja drugje. Zaradi njihove iznajdljivosti je moral tožilec v procesu proti vstajnikom, ki so bili obtoženi »za zadrževanje v skupini, ki je preprečevala dejanje uradni osebi«, odstopiti od obdolžnega predloga: »V nedeljo so ob devetih zjutraj prišli pome z utemeljitvijo, da je sodni senat sklenil, da obstaja ponovitvena nevarnost. Takrat so moji kolegi in vsi drugi videli, da je zadeva resna, da se tukaj nekaj ne ujema, in so začeli zbirati dokaze. Takrat so se spomnili, da je v lokalu, kjer smo bili, morda bila kamera. In na srečo so tisti dan posnetki še obstajali.«

Tukaj so tudi zgodbe mater, ki so se obrnile na varuhinjo človekovih pravic. Ena izmed njih pripoveduje, kako so zaposleni na sodišču šele potem, ko jih je seznanila, da je kontaktirala varuhinjo, postali kolaborativni pri informacijah o njenem sinu: »Vztrajala sem, da naj mi vseeno povedo, kje je sin sploh v priporu, saj ga vendarle lahko vidim. Že na vhodu na sodišče mi niso hoteli dati nikakršnih informacij. Zato sem takoj poklicala varuhinjo človekovih pravic. Ko sem se vrnila do varnostnikov na sodišču in jim povedala, da sem govorila z varuhinjo, ki trdi drugače – da tukaj mora biti pristojna oseba, ki mi lahko posreduje informacije –, so me začeli jemati drugače oziroma so me spustili naprej.«

Nekatere matere priprtih so pisale ministru za notranje zadeve Vinku Gorenaku,¹ ki jih je razočaral s svojo pristranskostjo in obtožujočim odgovorom: »Odgovoril je, da mojega primera ne pozna, pozna pa primere vseh 80 ali 90 policistov, ki so bili takrat poškodovani. In da naj se starši malo zamislijo, kakšne otroke vzgajajo.« Ena od mater je po elektronski pošti pisala predsedniku države Pahorju, ki se ji je celo odzval s telefonskim klicem, kljub temu pa ostal predvsem pri odgovoru, »... da se bo o stvari pozanimal, ampak da ne ve, kakšne pristojnosti ima.«

Nekatere so obrnile vse koticke v Mariboru, da so dobile posnetke, iz katerih bi razbrale resnico in dokazale nedolžnost svojih sinov. Druge so se politizirale in postale zelo aktivne v vstajniškem gibanju, saj so tudi na ta način poskušale dati smisel vstaji, ki je tako brutalno zarezala v njihova življenja: »Nikoli se nisem ukvarjala s politiko, ker me ni zanimala. Sem človek, ki verjame v naravo, ima rad živati ipd., nam se politika – če sem vulgarna – hudo jebe. Povsem vseeno nam je

za politiko, dokler lahko živimo. Ko pa se približujemo temu, da niti najosnovnejših stvari več ne moreš, ko se začne takšen človek, kot sem jaz, zanimati za politiko, potem je stvar hudo katastrofalna.« Kadar se protest proti korupciji in slabemu vladanju lahko konča z ječo, je treba zmagati. Vsi ti poskusi najti smisel, resnico, ne biti statisti, vplivati na igro, ki se kafkovsko odvija ločeno od nas, naše volje in resnice, izražajo poskuse žrtev državne represije, da rekonstruirajo moč. Proti nedosegljivemu aparatu, ki jim sistematično vceplja občutek nemoči, proti oblasti, ki se utemeljuje z jemanjem moči ljudem.

Represija v Mariboru je nedvomno imela namen zastraševanja protestnikov, kar se je skozi intervjuje tudi izkristaliziralo. Priprti si tako razlaga lastno priprtje kot nasilje države, ki ima en sam namen: »Država z nasiljem pokaže, da ljudje nimajo kaj protestirati na ulici in naj bodo tiho.« Drugi pripor razume kot politično potezo veljakov, ki se bojijo za svoje stolčke, zato ustrahujejo ljudi, ki so na vstajah poskušali rekonstruirati lastno moč: »Prestrašiti Slovence, da se ne bi več upali pojaviti na ulicah in izraziti svoje nezadovoljstvo.« S priporom peščice, naj bi po mnenju enega izmed priprtih državni aparat dal jasno sporočilo: »Ne hodite na proteste, ker vas bodo zaprli.«

Vulgaren suspenz pravic državljanov in državljanek, ki so izvrševali z ustavo zagotovljeno neodtujljivo pravico do svobodnega združevanja in izražanja, pa ni imel zgolj funkcije zastraševanja drugih protestnikov, ampak tudi in predvsem funkcijo ponovne vzpostavitve odnosa vladajoči–vladani. V družbi, kjer so devastacija zaradi privatizacije in razlaščenja, neoliberalno vladovanje prek kriminalizacije socialnih konfliktov, splošna korupcija in klientelizem pripeljali do dezintegracije in erozije socialnega tkiva. V družbi, kjer že druga generacija dobiva občutek, da ni pravice. Mati enega izmed priprtih našteje številne konkretne in nesankcionirane primere neplačevanja dela mladim:

Sodelavkinega sina, slikopleskarja, so izkoriščali, skoraj eno leto je delal zastonj. Sinov prijatelj je avtomehanic, delodajalec ga je prevaral, da se poskusna doba ne plača, in je delal štiri ali pet mesecev zastonj. Drug prijatelj je vozil pice, delodajalec mu je ostal dolžan plačilo. Tretji je delal v gostilni, pa mu je delodajalec ravno tako ostal dolžan denar. Kam pa naj še gredo ti fantje sploh v službo, če pa jih vsak, ki ima možnost, izkoristi?! Sodelavkin sin je končal šolo, priden je bil, se je učil, komaj je čakal, da bo končal šolo in da bo lahko začel delati, nazadnje pa dela skoraj eno leto zastonj. Ne vem, kam naj še gredo. Sinu sem rekla: 'Če si pameten, odidi iz Maribora, iz Slovenije, zadnji vlak ti pelje.' Dobesedno – kaj naj mu pa drugega rečem?

Drugi intervjuvanec je opisal nesankcioniran primer nadlegovanja policistov, ki mu je bil že večkrat izpostavljen:

Ob šestih zjutraj sem stal pred igriščem in čakal mamo, da mi pripelje ključke. Ker sem bil policistu sumljiv, je poklical kareto, me odpeljal na PP in me imel tam zaprtega šest ur. Po šestih urah, ko bi mi moral prinesli nalog za pridržanje, me je izpustil. Vprašal sem ga, zakaj, in mi je rekel: 'Ti si lisjak, imel te bom na očeh.' Ker sem čakal na ključke ... Brez vsakršnega razloga. V takem primeru moraš imeti denar, ker potrebuješ odvjetnika, da pride, ko ga pokličeš, in potem se stvari rešujejo drugače. Ko pa nimaš zagovornika, ne moreš nič. Kaj sem jaz lahko naredil policistu, ki me je odpeljal? Nič, moral sem biti tam šest ur. Zakaj sem bil sploh tam? Zaradi nesmiselnih stvari. Ker imajo moč. Če vidijo, da ne poznaš zakonov, da ne poznaš svojih pravic, te uničijo in ne moreš čisto nič.

Neselektivno in arbitrarno ravnanje policije

Na tretji mariborski vstaji je policija aretirala sto devetnajst ljudi. Vsi indici kažejo, da je šlo za povsem neselektivne in arbitrarne aretacije, o tem namreč pričajo številni primeri. Eden izmed vstajnikov je v času spopadov med vstajniki in policisti na tretji mariborski vstaji vprašal policista, kam se lahko zateče. Policist mu je predlagal, naj najde zavetje za stojnico. Ko je bil tam, so drugi oklopni policisti privlekli aretiranega mladeniča in ga odložili poleg njega in še enega mladeniča, ki si je ravno tako poiskal zavetje. Nato so se policisti vrnili in vse tri zvezane odpeljali v policijski kombi:

Naokoli je bilo še nekaj policije, tako da so morali videti, da sva tam samo stala. Na levi strani se je začelo zbirati vse več protestnikov in se približevati, z desne pa se je bližala policija. Iz smeri Grajskega trga in iz smeri Frančiškanske cerkve so začeli vedno bolj pritiskati proti policiji, metati so začeli tudi različne stvari, na primer steklenice in podobno. Ko je policija prišla že čisto do naju, sem enega policista vprašal, kam naj grem, ker so mi mimo glave letele steklenice. Ta je predme nastavlil ščit in mi rekel, naj se skrijem za stojnico, naj počepnem in se čim bolj stisnem ob steno. Potem se je še nekdo – mislim, da mu je bilo ime Marko, star je bil 17 let – skrtil zraven mene. Nekaj časa sva bila tam, takrat so nekoga po tleh na silo privlekli do naju, njega so zvezali, nato pa so se pogovarjali, kaj naj naredijo z nama. Nobeden od njih namreč ni vedel, zakaj sva tam. Tako so naju kar zvezali, ko sem hotel pogledati okoli, me je neki policist z glavo zabil v steno stojnice. Nisem smel gledati okoli. Roke so nama pridržali na hrbtu, nadedli so nama vezice in naju odpeljali do stene pri Vinagu blizu Nove KBM.

Drugi mladenič se je na zahodni strani Trga svobode umaknil k zidu v bližino policijskega kordona, misleč, da bo tam na varnem. Nenadoma so ga skupaj z drugimi iskalci zavetja ob zidu in policijskem kordonu obkolili in aretirali:

Umaknil sem se ob steno, nikamor nisem mogel uiti, ker so se ljudje zaletavali vame, se mi je tako zdelo najbolj pametno. Nato sem tam nekako obtičal, ker nisem mogel ne levo ne desno, niti naravnost. Policisti so naredili kordon, na moji desni so bili huligani, ali kako bi jih poimenoval, ljudje, ki so zvižali znake, in metali stvari v policiste, bombe, karkoli so našli. Jaz sem stal levo, približno 10 metrov stran od njih, nisem se jim hotel približati, tudi solzivec so streljali proti njim. Videl sem, da je veter pihal solzivec stran od mene, tako da je bilo čisto nesmiselno hoditi tja, da bi nekako prišel iz tega zaprtega kroga. Na levi strani je že nastajal obroč policistov, ampak za njimi je bilo na Grajskem trgu še veliko ljudi. Potem pa sem na lepem ... zagledal tri policiste, ki so se nam z leve hitro približevali. Hotel sem oditi desno, malo sem pospešil korak in tudi na desni zagledal dva policista, ki sta mi zapirala pot. Bil sem v manjši skupini sedmih ljudi in so nas vse stisnili ob steno neke trgovine. Policisti so se drli na nas, kaj da delamo tukaj, vsi smo imeli roke v zraku v dokaz, da nič ne delamo.

Druga vstajnika sta nam povedala, da sta se na Trgu svobode pred stampedom, ki ga je povzročilo brutalno policijsko razganjanje množice, umaknila ob steno. Nedvomno so bili za policijo ta večer vsi kriminalci, ki jih je bilo treba poloviti: *»Postavila sva se ob steno, kordon je že tekel mimo, ko se je eden od policistov v kordonu obrnil proti steni in v tem trenutku je pritekel neki fotoreporter, ki se je tudi ustavil, da bi mimo spustil kordon. Policisti so pritekli do nas treh, češ na tla!, takoj aretacija, roke gor, mi pa 'nismo izgrezniki, nismo nič naredili'. On je rekel, da je reševalec, jaz sem rekel, da sem bivši policist, fotoreporter se je predstavil kot fotoreporter. Na tleh so nas vklenili. Mene so še prej s policijsko palico udarili, ker sem malo bolj počasi šel na tla, očitno prepočasi.«*

Naslednji mladenič se je skušal – kot številni drugi – čez Stari most vrniti domov. Pri nekdanjem Casinoju je policijski kordon preprečeval prehod čez most. Čez čas se je umaknil in ljudje so se odpravili po mostu na drugo stran. Tam so jih prestregli oklepni policisti in jih aretirali: »Z dvema prijateljema smo hoteli oditi domov. Prišli smo do Starega mostu, vendar nismo mogli čez, ker ga je policijski kordon zaprl. Ko so nas spustili čez, ... smo srečali še kolega, ki je nekoč delal z mano. Skupaj smo šli čez most. Na mostu smo še srečali še nekega prijatelja in njegovo punco. Ustavili smo se in pogovarjali, pokadili cigareto. Potem smo šli naprej, proti Taboru, proti domu. Kar na lepem so prileteli policisti in nas aretirali.«

Spet drug mladenič je stal na pločniku nasproti nekdanjega Casinoja, kjer je bil razvrščen policijski kordon. Policisti so nenadoma stekli in ga aretirali. Niti pomislil ni, da bi pobegnil po kamnitih stopnicah, ki vodijo na Lent: »Policisti so se umaknili, predvidevali smo, da je celotne zadeve konec, in smo hoteli mirno oditi mimo njih. Prišli smo vzporedno s policisti, oni so se zadržali, da naj se ustavimo. Seveda smo se vsi ustavili in dali roke v zrak, nato so pritekli do nas. Posedli so nas na tla, nam zvezali roke na hrbet, pregledali, ali imamo kakršnekoli nevarne predmete.«

Spet naslednji vstajnik je bil aretiran, ko so dobili policisti pred občino ukaz »razturite, imate proste roke!«: »Slišali smo s policijske postaje: 'Imate fraj, razturite.' To je bila zadnja komanda, preden ... ta, ki je snemal – kar sva se prej pogovarjala – njemu je punca sporočila: 'Beži od tam, proste roke imaj!'«

Zaradi oblaka solzivca, ki ga je policija uporabljala povsem neselektivno za »razgon množice po Mariboru«, je dobil naslednji pričevalec astmatični napad. Umaknil se je za hrbet policijskega kordona. Medtem ko je lovil sapo, je nanj skočil – kot se je izkazalo pozneje – policist v civilu:

Šel sem proti stopnicam. On je izza vogala stekel in tuf! name. Ni rekel, da je policist, in nisem vedel, da je res. V afektu sem se preprosto začel braniti in ga tolči z rokami po hrbtu. Potem so nas zvelkli v občino, kjer sem jih prosil za ventolin, ker sem imel astmatičen napad. Dihati nisem mogel, ko se je vrgel name. Prosil sem jih za ventolin in je rekel, da ne more poklicati rešilca, lahko pa mi sname lisice, da se pomirim. Dol te tiščijo, za vrat, solzivec, zmeda, on je ležal na meni, s kolenom me je tiščal dol, brez zraka sem bil. Mislim sem, da se bom zadušil, da bom umrl.

Iz pričevanj vstajnikov, ki so bili »preventivno« priprti en mesec in bili obsojeni, oproščeni ali so še v predkazenskem postopku, lahko torej razberemo naslednje: policija je aretirala neselektivno, razlog za aretacije je bilo upiranje policistom, ki je bilo rezultat ravno tako neselektivnega, nepotrebne in brutalnega posredovanja policije, katerega primarni cilj ni bil morebiti usmerjen zoper domnevno nasilne skupine in sploh preprečevanje prekrškov in kaznivih dejanj: »Policija je vsaj v določenem segmentu – tako je tudi razvidno iz helikopterskih posnetkov – delovala tako, da ni poskušala izolirati 'izgrednikov'. Ko so bili ti v neki ulici, se vidi, da so policisti prišli z njihove hrbtne strani. In namesto da bi jih zaprli v ulico ter jih s tem izolirali, so ti lahko povsem prosto pobegnili mimo njih na Glavni trg.« Uradna utemeljitev policijskega posredovanja pred občinsko stavbo, da naj bi bila posledica napada domnevno nasilnih skupin nanje, namreč – kot zatrjujejo številni sogovorniki – ne drži. »Tarča« takratnega »napada nasilnih skupin«, naj bi namreč bila občinska stavba: »Pred občino je bila policija na desni, bolj zadaj skrita – mislim, da takrat tudi ni bilo ograje pred občino. 'Nasilna, izgredniška' skupina je stavbo občine obmetavala z različnimi predmeti. Takrat tam ni bilo policistov. Potem so pa posredovali in so pač oni postali 'žrtev'.« Šele policijsko posredovanje, katerega namen je bil razgon množic po Mariboru, je sprožilo edini mogoči odgovor vstajnikov. Mati enega od priprtih, ki se je tudi sama udeležila protestov, je na

² Planinšič, Elizabeta, (2013): Sodna dvorana kot bojno polje. *Večer*, 13. maj 2013, str. 11.

³ Lovrec, Vesna (2013): Hrast 22 se je »protestnikom« zahvalil. *Večer*, 9. februar 2013, str. 13.

vprišanje, ali dopušča možnost, da je bilo nasilje vstajnikov odziv na policijsko nasilje, odgovorila: »Definitivno, odgovor na izzivane s strani policistov. Oziroma, vsi vemo, da so imeli komande – jaz vem, da razen par idiotov, ki so bili vmes in so delali po navodilih, ki so bila navodila psihopatov od zgoraj.« Podobno meni tudi eden izmed priprtih, da »so policisti pripeljali do tega, da je prišlo do obmetavanja s kockami, vsaj na Glavnem trgu. To so potrdili tudi nekateri kot pričre na sodišču; nekega policista so vprašali, ali so bili pred tem na Glavnem trgu kakšni izgredi, in je odgovoril, da jih ni bilo. Potem, ko so prišli policisti, so se začeli izgredi.«

V okviru obstoječe zakonodaje bi policija morda lahko svoje posredovanje upravičila, če bi posredovala selektivno proti kršilcem javnega reda in miru in osumljencem kaznivih dejanj. Toda posredovala je povsem neselektivno. Še več, posredovala je proti ljudem, ki zaradi arbitrarne razpustitve shoda in pogroma po mestnih ulicah niso imeli druge izbire, kakor da se na aktiven ali pasiven način upirajo. Policija je z razpustitvijo shoda, kateremu je sledil lov na ljudi po mestnih ulicah, kriminalizirala vse, ki so se udeležili vstaje. Drugače rečeno: policija ni posredovala proti kršiteljem zakona o zbiranju, ampak je suspendirala temeljne pravice do svobodnega združevanja in izražanja, uvedla izredne razmere, potisnila zunaj zakona vse, ki so se udeležili protestov ali so se iz kakega drugega razloga nahajali na mariborskih ulicah. Tako se je v preventivnem priporu na primer znašel možakar, ki je prišel pogledat praznično razsvetljavo. Za policijo smo bili očitno vsi kriminalci, zato tudi ni bilo pomembno, koga pravzaprav aretirajo. Še več: za policijo je bilo vse središče Maribora od občine do reke Drave prizorišče množične kriminalne dejavnosti. Policija na tretji mariborski vstaji – kot tudi že pred tem na drugi – ni bila nič drugega kot okupacijska sila, ki vidi v vsakem prebivalcu okupiranega območja upornika, ki ga je treba sankcionirati. Maribor je takrat spominjal na okupirana palestinska ozemlja in policija Republike Slovenije na izraelske oborožene sile.

Montirani sodni procesi: teza o uvedbi izrednih razmer

Iz pogovorov z odvetniki, ki so branili obtožene kaznivega dejanja »sodelovanja v skupini, ki je preprečevala uradni osebi uradno dejanje« lahko domnevamo, da je šlo za montiran proces. To domnevo podkrepi pričevanje samih obtoženih. Sodnica je že takoj na začetku dala vedeti, da bodo fantje obsojeni:

Spustili so me 31. decembra, 6. januarja je bilo že prvo zaslišanje. Meni je bilo že na prvi, potem tudi drugi in tretji obravnavi – na podlagi odnosa sodnice in načina vodenja procesa – jasno, kakšen bo rezultat procesa. Vidno je bilo predvsem iz pričevanj policistov – tam se je videlo, da cilj njihovega pričanja ni razčiščenje, ugotavljanje dejanskega stanja, ampak obremenitev obdolženih. Ne samo, da bi – kot je normalno – tožilec zastavljal obremenilna vprašanja, tudi sodnica jih je. Če je na primer policist zatrdil, da je na razdalji 150 m v temi in množici videl nekoga, ki ga je potem čez eno uro prepoznal na neki povsem drugi lokaciji ter ga aretiral, to za sodnico sploh ni bilo sporno. Pri naših pričah, ki so bile z nami na protestu, pa je bilo sporno samo dejstvo, da smo šli v določeno ulico, da nismo šli prej domov, in podobno.

Med procesom je bila sodnica izrazito pristranska, poskuse odvetnikov, da jo zato izločijo,² pa je kaznovala z denarnimi kaznimi,³ »če smo šestkrat izločali sodnico, to pomeni, da je najbrž

⁴ Planinšič, Elizabeta (2013): Varnostnik tudi nad mobilnike odvetnikov. *Večer*, 27. februar 2013, str. 12; Klipšteter, Tomaž (2013): Mariborsko sodišče se požvižga na EU-zakone. *Dnevnik*, 14. januar 2013. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/slovenija/lokalno/stajerska/mariborsko-sodisce-se-pozvizga-na-euzakone-> (14. januar 2013).

⁵ Lovrec, Vesna (2013): »Obtožba« jih je razdelila v dve skupini. *Večer*, 20. februar 2013, str. 13.

⁶ Lovrec, Vesna (2012): Policisti preglasili video dokaze. *Večer*, Sobotna priloga, 29. december 2012, str. 8–9; Lovrec, Vesna (2013): Protestniki prilizirali (pre)grobe policiste. *Večer*, 9. januar 2013, str. 13.

nismo brez razloga. Nazadnje smo bili pač mi za to kaznovani, odvetnica z denarno kaznijo, jaz pa s sodno takso.« Pristranskost se je kazala na primer v tem, da so morale priče obrambe ostati v sodni dvorani do konca posamezne obravnave, medtem ko so jo lahko priče tožilstva zapuščale in se vračale: *»Ko so prišli pričati policisti, so lahko sedeli pred sodno dvorano in se pogovarjali. Naše priče so morale ostati v sodni dvorani, hkrati pa jih je moral nadzirati varnostnik oziroma sama sodnica. Priča soobdolženega je bila noseča. Ko ji je postalo slabo, ji sodnica ni dovolila, da bi šla v pekarno po hrano. Nazadnje je šel varnostnik z njo, hkrati pa se je morala takoj vrniti. V glavnem, absurdne stvari.«*

Sodnica je odkrito sodelovala s tožilstvom in policijo ter celo prevzemala njuno vlogo: *»Na neobremenilna pričanja policistov se je odzivala s pozivanjem novih policistov; če se ne bo zlagal štirinajsti, se bo morda šestnajsti, osemnajsti. V tem smislu je šlo v glavnem. Na koncu tega več sicer ni mogla početi, saj bi lahko*

prišlo do težav glede 'sojenja v razumnem roku', ali nekaj podobnega, ker je bilo že več kot 30 obravnav.« Tako je na primer sama preverjala verodostojnost razbremenilnih prič. O montiranosti procesa priča tudi njegovo avtoritarno vodenje. Helikopter, ki je krožil nad sodiščem med eno zgodnjih obravnjav, mukotrpno vzdušje, ki ga je ustvarjala sodnica z očitno pristranskostjo v obliki nenaklonjenosti do obdolžencev, njihovih odvetnikov in prič obrambe, prepoved uporabe tabličnih računalnikov in pametnih telefonov,⁴ prepoved vstopa v sodno dvorano do konca procesa za novinarko Večera, ki je kritično spremljala proces.⁵ Po drugi strani je bila sodnica izjemno benevolentna do tožilstva, kateremu je dovolila večkratno spreminjanje obdolžnega predloga⁶ in prestavljanje obravnjav z namenom, da se je lahko poglobilo v sodni spis. Medtem ko je obdolžene in njihovo obrambo izčrpavala, je tožilstvu aktivno pomagala:

Vsak, ki je bil na zaslišanjih, je lahko sklepal, da je sodnica na strani tožilstva, ko je začela klicati druge policiste, ker so prvi trije povedali, da niso aretirali nikogar. Poklicala je naslednje tri, ki so rekli, da niso ničesar videli, niti nikogar aretirali. Nazadnje je prišlo tako daleč, da je priskrbelo policijski kartonček od nekoga tretjega, ki sploh ni bil v sodnem procesu, in iz kartončka ugotovila, kdo naj bi ga aretiral, ter povabila tega policista – mislim, da je bil sedmi po vrsti. Ta je pravzaprav potrdil našo zgodbo; da smo mi prišli k njim. Ta policist je potem pričal še v primeru dveh priprtih. V glavnem, še danes ne vedo, kdo me je aretiral, kdo naj bi me videl, nič.

Obtoženi in njihovi zagovorniki so tako imeli od vsega začetka občutek, da je sodnica odločena, da bodo obsojeni. Eden izmed obtoženih je tako eksplicitno izjavil: *»Prav videlo se je, da noče, da bi zmagali. Na primer naše priče so morale sedeti v dvorani, ko smo imeli odmor, policisti pa so lahko hodili, kadar so hoteli. To se mi ne zdi pošteno.«* Drugi je omenil reakcijo sodnice ob umiku obtožbe zoper njega na podlagi predložitve trdnih dokazov, da se je v času in kraju očitane mu dejanja nahajal drugje: *»Spomnim se še tistega pogleda sodnice, ko je tožilec rekel, da umika obtožbo zoper mene. Sodnica je bila zelo presenečena, 'Kaj pa zdaj?', gleda mene, nato tožilca. Tako da je morala biti prepričana, da nas zapre tudi kljub vsem dokazom, ki smo jih predložili in si jih priborili.«*

Prav izpostavljene nenavadnosti pri načinu vzpostavljanja avtoritete sodišča med procesom nakazujejo na njegovo montiranost, sploh pa na dejstvo, da se je sodnica povsem zavedala, kako neutemeljene in nestrokovne so pravzaprav obtožnice: *»Popoln absurd: na nobenem posnetku me*

ni, zasegli so mi mobilni telefon, na katerem niso ničesar našli, nimajo policista, ki naj bi me aretirali, niti tistega, ki naj bi me videl, ampak sodnica je na zadnji obravnavi vseeno zatrdila, da je mogoče neizpodbitno dokazati, da sem bil v skupini.« Zato se je zelo težko znebiti občutka, da je celoten proces proti vstajnikom, obdolženim kaznivega dejanja »sodelovanja v skupini, ki prepreči uradni osebi uradno dejanje«, pravzaprav političen. Medtem ko je policija s suspenzom temeljnih pravic, z arbitrarnim in neselektivnim posredovanjem na tretji mariborski vstaji potisnila vse udeležence vstaje in vse, ki so se takrat nahajali v središču Maribora, na teren transgresije oziroma kršenja zakonskih norm, je sodišče v montiranem procesu takšno uvedbo izrednih razmer legaliziralo. Priprti tako eksplicitno poudarjajo, da se je na zaslišanjih v predkazenskih postopkih problematiziralo že samo dejstvo, da so bili na protestih oziroma da se niso umaknili, ko je policija na protestih to zahtevala: »Ker se nisi odstranil takrat, ko so rekli, si avtomatično kriv. Tako so nam govorili ves čas: 'Zakaj niste poslušali policije, ko so vam rekli, da odidite?'« Sodnica je obdolžene na zasliševanjih celo spraševala, ali jim je morebiti žal, da so se udeležili protestov: »Na protest sem šel, da bomo imeli boljšo prihodnost. Ne pa za to, da se bom moral zagovarjati, zakaj ne bi šel sedet. Nisem šel zato na proteste. Tožilec se je spet smejal, ker jim je tako vseeno. Ti si zanje kriv. Ti si zanje v vsakem primeru kriv.«

Zato ni pretirano postaviti tezo, da je prišlo v času mariborskih vstaj do suspenza demokracije in izvajanja izrednih razmer. Pri tem pa pravzaprav ne gre toliko za samo vprašanje, ali je do tega prišlo ali ne, temveč kako, oziroma kdo je izvedel suspenz demokracije in uvedbo izrednih razmer. Drugače rečeno: ključno vprašanje je, kako obstoječi represivni in pravosodni sistem dejansko deluje tako, da izbruhe socialnega nezadovoljstva avtomatično potiska na področje kriminalizacije, in ali se je v času mariborskih vstaj organizirala podtalna skupina iz vrst političnega in državnega esteblišmenta ter vzpostavila vzporedno linijo poveljevanja z namenom suspenza temeljnih pravic in uvedbe izrednih razmer.

Pričevanja kazensko ovadenih in priprtih, ki so jim nato sodili ali so še vedno v predkazenskem postopku, ter njihovih staršev so v tem pogledu zelo povedna. Vsi se spominjajo, da je prišlo isti večer po aretaciji do nenadnega zasuk. Medtem ko so bili policisti najprej kooperativni ter jim govorili, da bodo aretirani izpuščeni, ko bodo protesti končani, so se čez čas zavili v molk ter bili povsem nedostopni za zaskrbljene starše, kar poudarja mati enega izmed priprtih: »Ko so pripripli sina, me je najbolj šokiralo to, da se je – ko sem prišla na PP, kjer so mi rekli, da je šlo za kršitev javnega reda in miru – to v pol ure spremenilo. Nenadoma naj bi šlo za napad na policijsko osebo. Malo pred tem so se pogovarjali z mano, po tem se niso več.« Še več, vzporedno s spremembo v kooperativnosti policistov so se spremenili tudi razlogi njihovega prijetja: najprej so bili prijeti zaradi kršenja javnega reda in miru, nato pa so se prekrškovni postopki na lepem spremenili v kazenske. Eden izmed obdolženih je celo povedal, da mu je ob prvi obravnavi po aretaciji kriminalist zatrdil, da je dobil denarno kazen za kršenje javnega reda in miru ter bo odšel na prostost, po štiriurnem čakalju pa je nastala sprememba:

Dobil sem kazen, uradnih zaznamkov pa nisem hotel podpisati, ker pač tega, kar je pisalo, nisem naredil. Potem so me odpeljali nazaj v policijsko garažo, kriminalist mi je dejal, da naj še malo počakam, nato pa grem domov. Tam smo čakali še približno štiri ure. V tem času so klicali bodisi po pet ljudi hkrati ali pa enega samega – takrat nam ni bilo jasno, v čem je razlika. Pozneje smo lahko sklepali: če so poklicali pet ljudi, so tisti lahko šli domov, če pa enega, pa je ta šel v sodno preiskavo. Malo pred 5. uro je prišel neki kriminalist pome, odpeljal me je v sobo in mi dejal, naj podpišem list. Ko sem vprašal, kaj naj podpišem, je rekel, da kazensko ovadbo.

⁷ Planinšič, Elizabeta (2012): »Organizatorji pred roko pravice«. *Večer*, torek, 27. november 2012, str. 3.

⁸ Flander, Benjamin, (2012): Neposrečeno uporabljen prvi odstavek. *Večer*, Sobotna priloga, 29. december 2012, str. 9.

⁹ Lovrec, Vesna (2013): Policiste na aretacijo (od)peljal civilist. *Večer*, 1. februar 2013, str. 13.

¹⁰ Lovrec, Vesna (2013): Sklicuje se na posnetke, ki jih ni videl. *Večer*, 30. januar 2013, str. 12.

Kaj bi lahko botrovalo temu nenadnemu zasuku? Znano je, da se je tisti večer v Maribor pripeljal takratni minister za notranje zadeve Vinko Gorenak in da sprememba odnosa policistov do staršev in prevajanje prekrškovnih v kazenske postopke časovno sovпада z njegovim prihodom⁷. Je torej navodilo, da je treba dejanja na vstaji soditi po kazenskem zakoniku, prišlo iz državnega vrha, konkretno: od notranjega ministra? Takratni politični vrh se je moral očitno ustrašiti silovitosti vstaj in da bi ohranili oblast, so se odločili, da jo kriminalizirajo. Ob tem se zastavlja ključno vprašanje: Kako je mogoče, da v sistemu ustavne demokracije, kjer velja načelo delitve oblasti in neodvisnosti posameznih vej oblasti, politični vrh lahko uveljavi lastno interpretacijo vstaje?

Terenska raziskava je odkrila dve ključni sledi: ena teh je subjektivna, druga strukturna. Subjektivna napeljuje na tezo, da obstajajo kapitalsko politične koruptivne in klientelistične naveze, ki imajo ključne ljudi v represivnem in pravosodnem aparatu ter so zmožne za ohranitev svojih pozicij in privilegijev suspendirati temeljne pravice in uvesti izredne razmere. Strukturna napeljuje na tezo, da je sistem liberalne demokracije postavljen tako, da socialne konflikte in nezadovoljstvo sistematično potiska v spiralo kriminalizacije in črne kronike.

Najprej pogledjmo subjektivne sledi. Ko organiziramo znanje o represiji nad protestniki in kriminalizaciji vstaje, se začno razkrivati določeni vzorci in pozornost pritegnejo določeni ekscesi. Zagotovo je nenavadno, da je bila sodnica Simona Mernik, ki je septembra 2013 sedmérico obsodila na sedem mesecev zapora, med njimi enega na osem, povišana iz okrajne v okrožno sodnico, takoj potem, ko je podaljšala preventivni pripor. To promocijo je mogoče razumeti kot nekakšno nagrado za to, da je podaljšala pripore na podlagi popolnoma trhljih razlogov, sploh pa kot zavezo, da bo v nadaljevanju proces izpeljala tako, da bodo obdolženi tudi dejansko obsojeni. Kot je poudarila odvetnica enega izmed obdolženih, naj bi bil povišanja deležen tudi poveljnik Damir Urek s PU Novo mesto, ki je poveljeval policijskemu kordonu in aretaciji skupine domnevno obdolženih na Starem mostu. Prav tako je nenavadna vloga poročevalca zunajsodnega senata okrajnega sodišča Zlatka Dežmana, ki je imel ključno vlogo pri določitvi priporov. Ko raziskujemo njegovo preteklo sodno prakso, ugotovimo, da je zaustavljal kazenske postopke proti Kanglerju. To je počel kot izjemen strokovnjak za kazensko pravo, o čemer priča tudi njegova akademska kariera. Vendar: ali ne zbode v oči dejstvo, da v primeru priprtih vstajnikov ni razsodil proti priporu zaradi nesporno nestrokovno pripravljenih predlogov⁸? V primeru kazenske ovadbe s petega decembra je mogoče sklepati, da je očitno šlo za tehniko 'copy paste', saj je predlagatelj celo pozabil zamenjati ime pripornika; pri enem izmed obdolženih se na primer kar na lepem pojavi ime drugega obdolženega. To je omenil tudi eden izmed obdolženih: »*Ko je kriminalist pisal kazni, je imel že vse napisano, samo prepisoval je, še slovnične napake je dobesedno prepisal.*« Celoten postopek sortiranja pridržanih na prekrškovni in kazenski postopek, ki ga je v noči s tretjega na četrty december opravil kriminalist Zoran Cunk s PU Maribor, je bil po mnenju odvetnikov ravno tako popolnoma neprofesionalen in kaže na arbitrarnost ter izjemno diskrecijsko pravico, ki jo ima policija⁹. Skliceval naj bi se namreč na helikopterske posnetke, ki so jih – kar na eni izmed poznejših sodnih obravnav, vzporedno z modifikacijami obtožnic, prizna tudi sam – pravzaprav videli šele na samih obravnavah in na podlagi katerih je¹⁰ – kot so poudarili tudi naši sogovorniki in kot smo se prepričali tudi na lastne oči – tako rekoč nemogoče identificirati kogarkoli: »*To je infrardeča kamera in nikogar*

ni mogoče prepoznati, črne pike, vse je črno-belo. Ljudje so večinoma nosili kape, kapuce, prepoznavnega torej ni bilo nič.«

Tako rekoč vsi pridržani in nato priprti opozarjajo na vztrajno siljenje policistov k podpisu papirjev, ki jih niso smeli brati: »Najprej nisem hotel ničesar podpisati, policist pa me je začel siliti, da moram podpisati. Ko sem hotel začeti brati spis, ki naj bi ga podpisal, mi je vzel list in mi pokazal, kje naj podpišem, in mi papir znova vrnil. Začel sem znova brati, nakar mi je znova odmaknil papir in znova pokazal, kje naj se samo podpišem. Mislim sem, da se iz mene dela norca.« Več o tem prav tako pove, da so kriminalisti prihajali do njihovih podpisov na izjavah z zvijačami: »Okoli tretje ure je prišel do mene kriminalist, me zbudil in rekel, naj podpišem papir – dokazilo, da naj bi obvestili starše in da sem o tem obveščen. Ker sem bil ves zaspan, sem podpisal. Ampak to sploh ni bil ta papir. Zlagal se mi je. Nisem ga namreč prebral. Potem sem videl – dobro se spomnim človeka, ki mi ga je prinesel –, da sem s podpisom tega papirja potrdil, da sem metal stvari v policiste. Natančno se spomnim, da mi je rekel, da je ta papir potrdilo o tem, da so obvestili moje starše.«

Nikomur pravzaprav sploh ni jasno, po kakšnem ključu je glavni kriminalist sploh določil kazenski postopek za osemindvajseterico. Priprti domnevajo, da je bil eden ključnih kriterijev videz. Tako so se v priporu znašli fantje z dolgimi lasmi ali pa pobriti: »Večina nas je imela dolge lase ali pa so bili pobriti.« Drugi meni, da je k njegovemu kazenskemu postopku pripomoglo dejstvo, da je močnejše postave: »Ker sem bil pač največji, pa najbolj močen med temi, ki so nas aretirali. Ker dva, ne, vsi trije, so bili taki majhni. Ne vem ...« Mati enega od priprtih pa je na primer slišala: »To so tako ali tako sami takšni iz razbitih družin in zanje bo najlažje reči, da so problematični.«

In na podlagi tako za lase privlečenih dokazov o storilstvu kaznivih dejanj je sicer strokovno nepopustljiv sodnik potrdil pripor. Hkrati ni nepomembno poudariti dejstvo, da so v primeru obtožnice za »sodelovanje v skupini, ki prepreči uradni osebi uradno dejanje« znaki kaznivega dejanja arbitrarni in so se pozneje v času sojenja spreminjali z modifikacijami obtožnega predloga. Tako je dejanje, ki naj bi ga policija skušala preprečiti enkrat klasificirano kot onemogočanje vzdrževanja javnega reda in miru in varovanja življenja ter premoženja, nato neuboganje ukaza, da se protestniki razidejo, in na koncu zgolj še »nekonkretizirano sodelovanje v skupini, povezani s skupnim namenom za izvrševanje kaznivega dejanja«:

Najprej je bil obtožni predlog oblikovan tako, da naj bi ena skupina samo metala težke predmete na policiste, problem pa je bil, da naj bi v tej skupini bili ljudje, ki so se nahajali na povsem različnih lokacijah. Nato so to sanirali – ne vem, ali to sploh obstaja v pravu – da naj bi bili na protestih dve podskupini in da smo metali predmete. Naslednja sprememba je bila, da naj bi bili samo v skupini, brez metanja. In še to: najprej je bilo 'vsa množica', nato 100 ljudi, potem okoli 60. Zadnja sprememba: ni šlo za metanje, ampak samo za dejstvo, da si bil tam, pa številka se je znižala na 15 ljudi.

Ta neulovljivost znakov kaznivega dejanja kaže na to, da je bilo le-to določeno politično – policija in sodišče sta razglasila za kaznivo dejanje izvrševanje neodtujljive pravice do združevanja in zbiranja, ki jo je brutalno kršila policija, ko je po ulicah Maribora neselektivno razganjala množico brez individualiziranja kršitev javnega reda in miru ali ogrožanja premoženja in življenja.

Na zelo podoben način so montirani tudi znaki kaznivih dejanj napada na uradno osebo. V že omenjenem primeru mladeniča, ki se je zaradi solzivca in posledičnih zdravstvenih težav umaknil za policijski kordon, je kot argument za pripor uporabljeno upiranje policistu v civilnih oblačilih, čeprav je fant nehal otepati takoj, ko mu je ta zakričal, da je policist. Laično si je mogoče zastaviti vprašanje: Zakaj ni bil priprt zaradi upiranja aretaciji, ampak zaradi napada na uradno osebo? In

kako so to dilemo rešili sami policisti? Tako, da se nenadoma pojavijo kot priče, ki naj bi bile ob policistu, ko je bil domnevno »napaden« ob aretaciji, in se spomnijo, da je fant pred prijetjem metal granitne kocke na policiste. Ravnanje poročevalca zunajrazpravnega sodnega senata okrožnega sodišča, pri katerem je Kangler kot študent delal izpit v baru, je zagotovo okoliščina, ki meče sence dvoma na celotno policijsko in sodno operacijo okrog tretje mariborske vstaje.

Naslednja subjektivna sled je povezana z vzorcem eskalacije nasilja na vstaji. Logično je, da bi policija morala na vstaji manjšati napetosti. Počela je nasprotno. Zaradi neselektivnega, brutalnega in arbitrarnega posredovanja je eskaliral konflikt. Informant s policije, ki je bil v tistem času v operativnem štabu, nam je povedal, da to ni bil namen štaba. Je torej mogoče, da so posamezne policijske enote na terenu nadgradile ukaze iz štaba in uporabile prisilna sredstva z namenom eskalacije konflikta, kar bi lahko omogočilo kriminalizacijo vstaj? Konfrontacija med protestniki in policijo se je večinoma dogajala tam, kjer so delovali pripadniki Posebne policijske enote Maribor in Novo mesto. Obe enoti sicer zgledno sodelujeta v Mariboru v času nogometnih tekem in sta večji represije nad mariborskimi navijači ter se hkrati spoznata na taktike kriminalizacije določenih družbenih skupin. Na tretji mariborski vstaji je novomeška PPE delovala na območju, kjer so prijele protestnike, pozneje obdolžene in obtožene sodelovanja v skupini. Mariborska PPE je razganjala množico po mariborskih ulicah in prijemala posameznike, ki so jih ovadili za napad na uradno osebo. Že bežen pogled v kazensko ovadbo proti petnajsterici zaradi napada na uradno osebo, ki jo je pripravil kriminalist Andrej Šarc 5. decembra, meče veliko senco dvoma na policijsko kredibilnost. Na tretji mariborski vstaji so bili izmed okoli 400 policistov očitno zelo aktivni predvsem trije policijski kordoni, sestavljeni iz istih policistov, ki so bili glede na kazensko ovadbo napadeni sočasno na različnih mestih. (Glej prilogo.)

Ime prijetega:	Čas aretacije:	Aretacijo izvedel:	Lokacija aretacije:	Ob aretaciji prisotni policisti:
██████████	19.30 napad na policiste	dva iz kordona	Trg Generala Maistra (pred občino)	Šprah Jože, Vinko Stanko, kordon: Blažič Jan, Hovnik Lovro, Šare David, Benkič Miran, Mikerevič Marko in drugi
██████████	19.50 napad na policiste	kriminalist Sektorja kriminalistične policije MB Zoran Dorman	Trg Generala Maistra	Dovečar Peter, Kozar Rok, Ferenček Sašo, Markoja Srečko, Korošak Rok in drugi
██████████	19.50 napad na policiste	kriminalist Sektorja kriminalistične policije MB	Trg Generala Maistra (pred zgradbo občine)	Dovečar Peter, Kozar Rok, Ferenček Sašo, Markoja Srečko, Korošak Rok, Blažič Jan, Šare David, Hovnik Lovro, Benkič Miran, Mikerevič Marko in drugi
██████████	19.50 napad na policiste		Trg svobode	Blažič Jan, Hovnik Lovro, Šare David, Benkič Miran, Mikerevič Marko in drugi
██████████	20.00 napad na policiste		Trg revolucije	Dovečar Peter, Kozar Rok, Ferenček Sašo, Markoja Srečko, Korošak Rok in drugi
██████████	20.45 napad na policiste	kriminalist Sektorja kriminalistične policije Maribor	Jurčičeva ulica	Dovečar Peter, Kozar Rok, Ferenček Sašo, Markoja Srečko, Korošak Rok in drugi

Tabela 1, vir: Kazenska ovadba (3F332-02) Policijske uprave Maribor, Sektor kriminalistične policije, 5. 12. 2012

Ime prijetege:	Čas aretacije:	Lokacija aretacije:	Ob aretaciji prisotni policisti:
██████████	20.00	pred zgradbo Mestne občine Maribor	Martinuš David, Rožman Marko, Černel Marko, Kranjc Tomaž
██████████	20.00	Trg svobode	Martinuš David, Rožman Marko, Kranjec Tomaž, Zemljčič Boštjan, Vrbečič Velimir, Jurinčič Igor, Šahinovič Sebastjan, Kovačec Dominik in drugi
██████████	21.10	Vetrinjska ulica	Kaiser David, Kavaš Leon, Šilec Aleksander, Martinuš David, Rožman Marko, Černel Marko, Kranjc Tomaž in drugi
██████████	21.15	Trg Leona Štuklja	Zemljčič Boštjan, Vrbečič Velimir, Jurinčič Igor, Šahinovič Sebastjan, Kovačec Dominik in drugi
██████████	21.30	Koroška cesta	Kaiser David, Kavaš Leon, Šilec Aleksander in drugi

Tabela 2, vir: Kazenska ovadba (3F332-02) Policijske uprave Maribor, Sektor kriminalistične policije, 5. 12. 2012.

Ime prijetege:	Čas aretacije:	Območje aretacije:	Aretacijo izvedel:
██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████ ██████████	21.55	Območje Starega mostu	PPE Novo mesto

Tabela 3, vir: Kazenska ovadba (3F332-03) Policijske uprave Maribor, Sektor kriminalistične policije, 5. 12. 2012

Po vsem tem se kar vsiljujeta domnevi, da sta PPE Maribor in PPE Novo mesto delovali na svojo roko v povezavi s centri politične moči. Prva s takratno lokalno oblastjo, druga s takratno državno oblastno garnituro. Ali pretiravamo, če sklepamo, da je PPE Novo mesto izvedla taktiko, ki je za potrebe Janševe vlade kriminalizirala vstajo? Da bi lahko šlo za usklajen manever na državni ravni, priča policiji absolutno naklonjena sodnica v procesu, ki se je na prvi stopnji končal septembra 2013 z obsodbami na sedem oziroma osem mesecev zaporne kazni. Pretiravamo, če rečemo, da je PPE Maribor razganjala Mariborčane in Mariborčanke v njihovem mestu, da bi zatrla vstajo proti takratnemu županu? Ne nazadnje so bile v središču mesta ta večer izklopljene nadzorne kamere, kar so morali odločiti na mariborski občini. Da je imela represija, ki jo je izvajala PPE Maribor, bolj lokalne značilnosti, kaže tudi dejstvo, da je bila po izjavah tistih, ki so v predkazenskem postopku zaradi »kazenske ovadbe za napad na uradno osebo«, sodnica v tem primeru manj pristranska. Skratka, obstajajo pomenljivi vzorci in ekscesi v delovanju represivnega in sodnega

aparata, ki kažejo na to, da je takratna lokalna in državna oblast v času tretje mariborske vstaje in po njej aktivirala ključne posameznike in posameznice v represivnem in sodnem aparatu države, da bi obranila svoje pozicije. Sodnica je v izreku sodbe proti posameznikom, ki so bili obtoženi sodelovanja v skupini, poudarila, da ni pomembno, ali je kdo kaj vrgel proti policistom, ampak to, da so bili del skupine. S to sodbo je pravzaprav obsodila vse, ki smo bili na mariborskih ulicah v času vstaje. Namen aretacije tistih, ki so jih obtožili sodelovanja v skupini, je bil potemtakem hitra kriminalizacija vseh vstajnikov, prek te pa zatrete vstaje. Šele obtožni predlogi in sojenje v primeru druge skupine, ki je bila ovađena za napad na uradno osebo, pa bodo pokazali, ali ima lokalna operacija zatrtja vstaje proti županu Kanglerju zaslonbo tudi v pravosodnem sistemu.

Struktura sled se razkriva skozi študij delovanja institucij sistema, skratka skozi način delovanja policije, tožilstva in sodišča. Teza, ki jo lahko postavimo na podlagi strukturne sledi, je, da same institucije sistema delujejo tako, da prevajajo socialni konflikt in nezadovoljstvo, katerih izraz so bile vstaje, v črno kroniko, oziroma ju potiskajo na področje kriminalitete. Ta sled se je v času naše raziskave razkrivala, saj smo lahko na povsem konkretnem primeru opazovali konsekvence dejstva, da je tožilstvo organizirano po načelu submisivnosti, torej izrazito hierarhično od zgoraj navzdol, pri čemer strmota piramide otežuje napredovanje, sploh pa vodi v ubogljivost in izgubo avtonomije tožilcev. Tako organizirano tožilstvo je očitno izrazito konservativno, sploh pa neavtonomno v svoji presoji ter nekritično podrejeno vsakokratni oblasti. Še večji problem je, da je podobno neavtonomno in submisivno tudi sodstvo in da so tudi sodniki zaradi strme piramide in težkega napredovanja poslušni do vsakokratne oblasti. S to opazko o okolju, v katerem delujejo sodniki in tožilci, lahko razložimo zgolj dejstvo, da se je v času vstaj odločitev državnega vrha, da vstaje kriminalizira, z lahkoto izvedla na nižjih ravneh, ki naj bi sicer bile avtonomne od vsakokratne politične oblasti. Če pa v svoj premislek vključimo še temeljne postavke neoliberalne pravne in politične teorije, vidimo, da ni problem samo v podrejenosti tožilstva in sodišča vsakokratni oblasti, ampak da pravni sistem sodobne kapitalistične države v samem temelju deluje tako, da vsili norme, ki izhajajo iz absolutne pravice zasebne lastnine – s tem pa iz skrajno neenakih lastninskih razmerij in razmerij moči – na videz samonanašajoči in avtonomni podsistemi pa te norme uresničujejo v družbenem življenju v procesu, ki se mu reče odstranjevanje tančice nevednosti. In ko govorimo o kriminalizaciji socialnega nezadovoljstva, ne moremo mimo opredelitve socialnega vrenja kot nerazumnega pluralizma, ki mora biti izključeno iz družbene pogodbe, kar je zastavitev pravnega in političnega filozofa Johna Rawlsa. Ko analiziramo vlogo policije v mariborskih vstajah, ne moremo mimo kritičnih analiz delovanja policije v neoliberalnih državah, ki kaže na prehod od države blaginje k policijski državi. V njej policija nima vloge preganjanja kaznivih dejanj, ampak s svojim delovanjem generira vedno nova kazniva dejanja, ki jih je treba sankcionirati.

Januarja 2013 je bil skrivni sestanek pri generalnem direktorju policije Venigerju. Na njem so bili prisotni direktorji policijskih uprav in nekdanja generalna državna tožilka Barbara Brezigar. Na sestanku niso napisali zapisnika in vsi sklepi so bili po policijskih upravah razširjeni ustno. Naš policijski vir se spominja dveh poudarkov sestanka. Prvič, prioriteta policije so protesti in obravnavanje gospodarske kriminalitete je treba v času njihovega trajanja postaviti na stranski tir. Drugič, tožilci nimajo vedno prav, zato naj policisti na protestih sami aktivneje interpretirajo kazenski zakonik in zakon o kazenskih postopkih. Ta sestanek lahko beremo kot pokritje in odobravanje policijskega ravnanja na tretji mariborski vstaji. Na podlagi analize delovanja policije na tretji mariborski vstaji in na podlagi tega skrb zbujajočega sestanka si zastavljamo vprašanje, ali živimo v družbi, kjer policija z arbitrarnim posredovanjem in prevzemanjem kompetenc tožil-

stva kriminalizira vsak protest in vsak družbeni nemir ter ogorčenje. Bi bilo pretirano trditi, da je bila tretja mariborska vstaja naš 11. september? Začetek preventivne vojne, v teh krajih ne proti terorizmu, ampak proti izražanju nezadovoljstva na ulicah. Na podlagi omenjanja kriminalizacije mesta in vsakdanjega življenja v pogovorih z intervjuvanci pa lahko z gotovostjo trdimo, da sta bila dogajanje na mariborskih vstajah in vloga policije akuten simptom vsakdanjega življenja v neoliberalni državi.

Živimo v družbi, ki je zaradi subjektivne koruptivnosti političnega razreda in strukturne koruptivnosti predstavniške politike razsuta do točke, ko se lahko odnos vladajoči–vladani vzpostavi le še z golo silo. Vstaje v Mariboru so bile izraz tega dejstva: tako ogorčenja ljudi kot diktatorske represije oblasti. Zato sestavitev mozaika življenj kriminaliziranih vstajnikov pomeni sestavitev te družbe. Namen tega dokumenta je spodbuditi družbeno sankcioniranje nasilja policije, sodstva in političnega režima zaradi suspenza demokracije v času mariborskih vstaj. S travmo se namreč lahko soočimo in jo premagamo samo, če je dejanje, ki jo je povzročilo, družbeno sankcionirano. Institucije, katerim zaupamo družbeno sankcioniranje nasilnih in nepravičnih dejanj – dejanj torej, ki razsuvajo moč ljudi z namenom ohranjanja in poglobljanja odnosov neenakosti –, očitno ne opravljajo svoje naloge, kar nedvomno kaže primer sodbe proti sedmerici v Mariboru. Zato moramo poiskati načine družbenega sankcioniranja od spodaj. In s pričujočim sodelovalnim dokumentom želimo prispevati k temu. Z njim želimo, da se socialno vrenje iz črne kronike znova vrne na ulice ter da se začetni socialni konflikti razreševati na politične načine. V času terenske raziskave in nastajanja tega članka sta se v Mariboru zgodila umor in samomor, ko je ogoljufani delavec vzel pravico v svoje roke. In to je tudi prihodnost te družbe, če bomo dopustili in dopuščali kriminalizacijo ogorčenja in socialnega nemira.